

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**EXIMI-//VM PLANEQVE DIVI-//NVM OPVS
INCOMPARABILIS// Theologi Dionysij, professione
Car//thusiani, in quo opere contine[n]tur// quinque
humanae uitae specu//la**

Dionysius <der Kartäuser>

Coloniae, 1540

De bono exemplo praelatorum, & qua[n]tum culpa praelatorum noceat
subditis. Cap. VI.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55481](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-55481)

lo odio, nulla offensione, nulla leuitate, ducatur. Et post pauca. Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, nec ex domesticæ uoluntatis proprietate, sed iuxta leges & iura pronunciat: scitis (id est statutis) iuris obtinet. Non indulget propriæ uoluntati, nihil paratū uel præmeditatum dominus profert, sed sicut audit ita iudicat, & sicut se habet natura, discernit. Hæc Ambrosius.

*De bono exemplo prælatorum, & quã
tum culpa prælatorum noceat
subditis.*

CAP. VI.

QUIOVNQVE in sublimitate prælationis constitutus, stude modis omnibus ædificare subditos tibi in uultu, adpectu, gestu, habitu, & incessu. Viuere & non dare operam, ut recte uiuatur, est uitam perdere. Aedifices subditos, non solum uerbo, sed opere & exemplo, quia regnum dei non est in sermone, sed in uirtute. Meritorium ualde est, si sic pressis, ut prosis. Prius ergo custodi teipsum, ut securus procures salutem aliorum. Terribilis sententia beati Cypriani martyris in lib. suo de duodecim abusionibus tyris horrenda prælatis sententia. Sciat, inquit, prælatus quisq; quod sicut in sede primus inter subditos constitutus est: sic & in pœnis si iustitiam non fecerit, primatum habiturus est. Omnes namq; quoscunq; peccatores in præsentis sub se habuit, supra se plagabili modo in illa pœna futura habebit. Et ideo studeat princeps seu prælatus quisq; illos excellere, quos habet regere, nõ tantum potentia & sapientia, sed etiam in bonitate: sicut legitur de Saul, quod non erat uir de filiis Israel.

1. Reg. 9.

D

Israel

SPECVLVM

Israel melior illo. Cōmissa est tibi uillicatio grauis
uillicationis, huius rationē exactissime requiret terrē
bilis in iudicijs suis deus. Teste autē Greg. Prælatus tot
coronas sibi multiplicat, quot deo animas lucrifacit.

Prælati etiā scire debent, quod si peruersa perpetrāt,
tot moribus digni sunt, quot ad subditos suę perditio
nis exēpla transmittūt. Omni igitur diligentia custo
di cor tuum, ut exēplo sis alijs. Cum enim te irreprehē
sibilem in omnibus exhibueris, tunc poteris cū quan
ta uolueris, fiducia & potestate corripere tibi subdi
tos. Vnde norandum, quod ad hoc q̄ correctio siue
reprehensio ordinate fiat, tria maxime requiruntur.
Primum est ex parte reprehendentis, scilicet eius irre
prehensibilis uita: secundū est ex parte rephensi, scā
licet eius reprehensibilis culpa: tertium ex parte repre
hendēti, scilicet discretio prouida. Circa primū est
sciendum, quod prælatus seu quiuis aliorum rector si
laudabiliter & absque calumnia uelit subditos culpāre
seu corrigere, debet se a uitijs, de quibus alios reprehē
dit, cautijsime abstinere, ne eadem committēdo quæ
culpat, quasi proprio iaculo feriat semetipsum, iuxta
illud Augusti. Bene loqui & male uiuere, nil aliud est,
quam sua uoce se damnare. Vnde Cato: Quæ culpāre

Libro 3. soles, ea ne tu feceris ipse. Cui etiam concordat Isido
rus de summo bono dicens: Nihil turpius, quam si bo
num quod quisque sermone prædicat, explere opere
negligit. Vnde tu qui es specialiter super alios consti
tutus, debes te exercere in operibus uirtutum, quia
prælato peccante, leuiter peccāt subditi, exemplo il
Eccl. 4. lius ad peccandum inducti, iuxta illud Ecclesiastici: Se
cundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis
rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Raro uel nō
quam in sacra scriptura de obscuratione solis fit men
tio,

no, quin statim sequatur lunæ & stellarum obtenebra-
tio. Vnde Isaias: Obtenebratus est sol in ortu suo. Et Isaiæ. 13.
Joel: Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerūt Joel. 20.
splendorem suum. Per solem, qui est princeps lucen-
tium, prælatus intelligitur, qui excellentia contempla-
tionis & sanctitatis eminere debet subditis uniuersis,
& claritate radiorum idem operum suorum cunctos
perlustrare. Dicit Seneca: Plus mouent exempla quam
uerba. Propterea dicit Apostolus Paulus ad Timothe-
um, capite secundo. In omnibus te ipsum præbe exem-
plum bonorum operum, in doctrina, in castitate, in
integritate & grauitate. Sed notandum, quod cul-
pa prælatorum plus nocet subditis quam culpa alio-
rum, quod ex duobus probatur, scilicet ex naturali
exemplo, & ex iure canonico. Primo naturali ex-
emplo. Nam dicunt astrologi, quod eclipsis solis mul-
tum grauat oculos intuentium, & quando eclipsis fit
in ascensu solis plus nocet, & est malū signum. Si mo-
raliter, licet peccatum a quocunque committatur, sit
scādali offensiū, tñ peccata prælatorū qui sunt in ascē-
su dignitatis, plus scandalizant. Vñ etiā magna in ocu-
lo macula reputatur, quæ in cæteris mēbris nulla aut
modica esset. Secūdo idē probatur ex canon. iure. Quod
enim agitur a prælatis, facile trahitur a subditis in ex-
emplū, quia prælati sunt tāq̄ signum positum ad sagit-
tā, ut in decretis qualiter, & a quo debēt subditos pro-
hibere, multo fortius et seipso: nec potest alios corri-
gere cui tacite respōdet sua cōscientia se eadē cōmissis
se q̄ corripit, ut in can. Cōmissos ergo sibi prælati saluta-
rib⁹ monitis excitare iubet, et uirtuosis opibus edifica-
re, ut a peccati torpore surgētes in sanctis cogitatiōi-
b⁹ et operibus excubātes, de breui et trāsitorio labo-
re manipulos referāt exultatiōis eternæ. De secūdo sci-

SPECVLVM

licet de reprehensibili culpa dicit Augustinus: Si ea inquit, in me reprehendis quæ reprehēdenda non sunt, te ipsum potius lædis quam me: exemplo illius, qui arcum tendit & tenendo uulnerat se ipsum. Sunt autem nonnulli ita in malitijs indurati, qui nullo modo corrigi uolunt, nec etiam emendare se ipsos, cuius est duplex ratio demonstratiua. Prima est, quia nunquā bene corrigit librum, qui dorsum uertit ad exēplar. Exemplar omnis Christiani Christus est, cui moribus & uita cōæquari debet. Vnde Cyprianus:

**Cyprian. de
22. abusion.**

nemo recte dicitur, qui Christo moribus nō cōæquatur. Et Augustinus de uita Christiana; Christiani nomen ille frustra sortitur, qui Christum minime imitatur. Peruersi autem uertunt huic exemplari scilicet Christo dorsum, & ideo difficulter corriguntur. Secunda ratio, quia respiciens exemplar solum in ea parte, in qua est corruptum, nunquam bene corrigit librum suum. Exemplar subditorum est prælatus eorum. Sed quia peruersi non considerant in prælato nisi uitia & defectus qui in eis sunt, ideo difficulter corriguntur. De talibus dicit Seneca: Nobilis equus umbra uirgæ regitur, ignauus nec calcaribus concitari potest. Et Petrus Rauennas in quodam sermone: Peruersum corrigere nihil aliud est, quam stimulare infanum, quam oleum, adhibere camino, & uentis incendia superare, sed bonus prælatus dolens super periculo, incorrigibilis subditi, attendere debet pro consolatione sua, quod stabulario dictum est: curam illius habere. Curam habere & non curare præciperis. Cura ergo, & labora. Nam si ægrotum non curaueris, implesti tamen medici uices, si nihil ex contingentibus omisisti. Apostolus non dicit plus profui, sed plus omnibus laborari. Deus autem mercedem laborum sanctorum

In lib. de moribus.

rum
ideo
in pl
secu
die,
non
omn
cor
epi
com
dun
nt
et f
cor
dice
post
ita u
re ca
min
uel
sua
qd
test.
rius
tion
per
per
dix
tis.
to a
sic
crep
ger

rum nõ ex prouentu laboris, sed ex labore metitur
 ideo Paul⁹ non in plurima obuentione laborum, sed
 in pluribus laborib⁹ gloriatur. Sufficit si cū apostolo
 secura conscientia dicere merearis: Contestor uos ho-
 die, quia mundus sum a sanguine omnium uestrum:
 non enim subterfugi, quo minus annunciarẽ uobis
 omne consilium dei. Circa tertium, scilicet modũ
 corripiendi, notanda est sententia Senecæ in quadam
 epistola: Obiurgationi, inquit, semper aliquid blande
 commisce. Facilius penetrant uerba quæ mollia ua-
 dent, quam quæ aspera. Idem alibi: Nemo prudens pu-
 nit qđ peccatũ est, sed ne peccetur. Res enim optima
 est sceleratos non extirpare, sed scelera. Hunc modum
 corripiendi pulchre docet Gregorius Nazanzenus, ita
 dicens: Rectori qui alijs præest, omni opere peccati
 post tergum relicto, proficere in optimis conuenit,
 ita ut possit profectus sui exemplo inuitare & allice-
 re ceteros ad uirtutem, præcipue per humilitatis a do-
 mino nobis traditam formam. Non enim oportet uĩ
 uel necessitate cõstringere, sed ratione & uitæ exẽplis
 suadere, quia omne quidquid extorq̃t inuitis cū eo
 qđ tyrannicũ est uidetur, nec perseverare quidem po-
 test. Modum etiam corripiendi subditos docet Grego-
 rius papa dicens: Iuuenes plerumq; seueritas ammoni-
 tionis ad profectum dirigit, senes uero ad meliora o-
 pera deprecatio blanda componit. Et Augustinus su-
 per epistolam ad Galatas: Quidquid lacerato animo
 dixeris, punientis est impetus, non charitas corrigen-
 tis. Dilige, & dic quidquid uoles. Porro de præla-
 to ambizioso & negligenti ad corripiendum subditos
 sic dicit Gregorius libro uigesimo Moralium: Si ab in-
 crepatione idcirco reticemus, quia contra nos insur-
 gere subditorum odia formidamus, nõ iam lucra deũ

In lib. de mo-
ribus.

In Apologe-
tico.

In pastoral.

Lib. 1. de ci-
uit. dei.

sed nostra quærimus. Sed ad hoc notandum est dictum beati Augustini: Si, inquit, propterea obiurgandis & corripiendis mala agentibus quis parcat, quia oportunius tempus inquirat, uel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, uel ad bonam uitam & piam erudiendos impediunt, aliosq; infirmos puniant & auertant à fide, non uidetur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. Idem quoq; sentit Chrysostron in suo dialogo, libro 20: Non, inquit, uniformiter secundum mensuram delictorum increpationes oportet inferri: sed diligenter inspicere eorum qui deliquerunt uires atq; propositum: ne forte uolens rupta sartire, maiorem aperiat diruptionem, cupiens erigere collapsa, casum inferat grauiorem. Idem: Ita, inquit,

Chrysostron.

In dialo. lib.

5.

oportet prælatum inter eos se agere, quos gubernat, sicut pater inter filios nimis paruulos, id est, sicut ille nec contumelias sentit, nec uerba paruulorum atq; ut eorum non teritur dolore aut indignatione, ita nec risu aut obsequijs, ut superbiat, intumescit: ita & prælati nec laudibus efferi, nec concidere debet uituperatione subditorum. Si uero quis cum ambitione et appetitu laudis alienæ prælationis adsumat officium, quas curas & quos pati arbitraris dolores? Sicut et matrem nūquam immotum potest uideri: ita nec illius animus, uel sollicitudine uacuum uel dolore. Propter quod oportet exerceri maxime in contemptu laudis humanæ, quoniam si prælati laudum cupiditate capiatur, nihil de studio suo, aut de sermonis uirtute utilitatis adipiscitur, quia non sustinens imperitorum reprehensiones fatigatur & corrumpitur, atq; ipsa studia derelinquit. Denique sanctorum testimonio satius est, ut pro exuberanti misericordia, quam pro exacto rigore iustitiæ iudicemur. Idem libro 12, Sit, inquit, prælati benignus,

Chrysostron.

102

seuerus, neq; enim uno mō erga omnes subditos uti potest, quoniā nec medicine una eademq; lege omniū possunt infirmitatibus subuenire, nec gubernator unum modum discit, quo uētorum flatibus obnitatur.

Vnde notanda sunt uerba quæ sapientiæ duodecimo de deo scribuntur: Tu autem dominator uirtutis cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. In quibus uerbis notantur duæ conditiones necessariæ cuilibet prælato siue iudici uolenti punire delinquentes, scilicet quies & sedatio turbationis, mora & expectatio deliberationis. Primo nāq; requiritur in prælato siue iudice ad hoc, qd recte exerceatur iustitia, quies & sedatio cuiuslibet turbationis. Nam turbati recte iudicare non possunt. Et quantum ad hoc dicit sic: Tu autem dominator uirtutis, quia uidelicet dator est uirtutis, & rector uirtutis, cū tranquillitate iudicas, nō ex passione iræ uel offensæ, sed sine quacunq; turbatione, iuxta illud Isaia: In ueritate educet iudiciū, non erit tristis neq; turbulētus. Plato qd dicit: Cū in subiectos potestas sæuit, idē est ac si tutor pupillū persequatur, uel eum tuo mucrone iugules, ob cuius defensionē ab eodē traditū tibi gladiū accepisti. Idem etiam in secularibus literis fertur dixisse. Proinde est cū subditos opprimit magistratus: ac si caput corporis intumescat, ut a mēbris aut omnino, aut sine molestia ferri nō possit. Veteres etiā philosophi in moribus & sciētijs studuerūt, principes docuerūt tā uerbo q̄ exēplo, quod nūq; irati in reos animaduertēt. Vñ de Archita Tarētino scribit, q̄ is de præceptis Pythagoræ, multo opere magnōq; labore solidū op^o doctrinæ cōplex^o, post in patriam rediit, ac dum rura sua reuiseret, cœpit aiaduertere negligētia uillici ea corrupta et perdita esse, intueſque male meritum dixit:

D iū. situm.

420

Plato.

Architas Tarē.
ren.

SPECVLVM

Plato iratus Sumpfifsem, inquit, à te supplicium, nisi iratus essem.
uindictā su- Maluit enim impunitum dimittere, quam propter irā
mere noluit. iusto grauius punire. Item de Platone scribitur, quod

Lib. 9.

cum aduersus delictum serui uehementer exarsisset, uidens quod uindictæ modum seruare nō posset. Pseu- sippo amico suo castigationis modum mandauit. Vnde dicit Seneca: Nihil tibi liceat, dum tralceris. Secundo requiritur in iudice ad hoc quod recte exerceatur iustitia, mora & expectatio deliberationis, sic quod non ex impetu uel ex abrupto fiat sententiæ iudicialis executio. Et ideo in historia tripartita narratur, quod beatus Ambro. iniunxit Theodosio imperatori quod legem talem ediceret, quod triginta diebus sententiæ necis & proscriptionis in literis tantummodo maneret, ut homo causam iudicans apud semetipsum quæ cognouerunt, sub ueritate disponat. Cum enim apud Thessalonicam quidam iudicum fuissent lapidati, indignatus Theodosius omnes passim iussit interimi, non præcedente iudicio, intantum quod septem milia hominum occisa fuerunt. Hæc igitur lex postea statuta fuit ab eo sub hac forma: Imperator Gratianus Valentinianus Theodosius Augustus, Flauiano prætoris præfecto Illyrici. Si uindicari in aliquos seuerius contra nostram consuetudinem pro causæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam aut excipere sententiam, sed per triginta dies fors & fortuna, id est, sententia super statutum eorum suspensa sit. Reos sane suscipiant carcer atq; custodia, & excubijs solertis inaniter obseruet. Vnde pro excessu Theodosij beatus Ambrosius per octo menses eum ab introitu ecclesiæ coartravit, & postea ab excommunicatione absoluit. Constat deniq; Varronis esse sententiam, ut feratur quod tolli non potest, hoc tamen fidelis adiecit
inter

Varro.

PRAELATORVM Flo. 29.

Interpretatio, ut uicium intelligatur quod honeste fi-
ri potest & religione incolumi.

*Quod praelatus accusandus & damnandus
est pro delictis subditorum, quos
male regit.*

CAP. VII.

QVALE uere illud arbitramur, quod redde-
re causas praelatus cogitur pro omnibus q̄s
gubernat, cum certe non uerecundiae solius, sed aeter-
ni cruciatus est poena metuenda. Ideo enim dictum est *Hebr. 3.*
Obedite prepositis uestris & subiaccete eis, ipsi enim ui-
gilant quasi pro animabus uestris rationem redditu-
ri. Consideremus quid dicit: Rationem, inquit, reddi-
turi. Quod licet iam dixerim tamen nec nunc taceo.
Metus quippe ac timor istius cominationis animum
meum iugiter quatit. Nam si ei qui unum scandalisa-
uerit & minimum, expedit ut mola asinaria suspenda-
tur in collo & demergatur in mare, & omnes qui in
conscientia fratrum peccant, in Christum delinquit,
illos qui non solum unum, neq; duos, neq; tres: sed ta-
tam multitudinem perdunt, quale iudicium arbitra-
ris accipere? Neq; enim imperitiam causari poterunt,
neq; ad ignorantiam conuolare, neq; necessitatem ap-
ponere de aliorum coactu, sed citius puto aliquem lai-
corum qui geenne pro peccatis suis probatur obnoxius,
hoc adiunandum esse suffragio, quam praelatum cu-
accusatur pro aliorum delictis. Quomobrem? Quoni-
am is qui fuerat constitutus, ut ignorantias emenda-
ret aliorum & diaboli denunciaret insidias, ignoran-
tia